

راپه‌پینی کۆرده‌مان له ئێران

(به‌سه‌رۆکایه‌تی شیخ عوبه‌یدوللا له ساڵی ۱۸۸۰د)

نوسینی جه‌لیلی جه‌لیل

فه‌سلێکه له کتێبه‌که‌ی جه‌لیلی جه‌لیل «راپه‌پینی
کۆرده‌مان له ساڵی ۱۸۸۰د».

وه‌رگێڕ له رووسیه‌وه:

دکتور کاس قه‌فتان

به‌ئینی و فه‌رمانه‌که‌ی موته‌سه‌ریف به‌جی نه‌هینی. (ماشه) بو
ئه‌وه‌ی به‌چووکی خۆی پیشانی شیخ بدات، روه‌ی کرده
هه‌کاری بۆ لای شیخ. عه‌لی خانی باوکیشی موته‌سه‌ریفی
ورمیی ئاگادار کرد که له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شیخ به‌و جوړه هاته
وه‌لام، ئیتر پینی ناكریت راسپارده‌که‌ی موته‌سه‌ریف به‌جی
به‌ئینی.^(۱)

به‌دریژایی مانگی ئاب، رووداوی وه‌ها له کوردستانی
ئێراندا سه‌ریان هه‌لدا، بوونه هۆ و هانده‌ری نوی بو
هه‌لچوونی کۆرده‌مان.

هه‌مزاغای سه‌رۆکی خێلی مه‌نگووری ناسراوی کورد،
پاش کۆبوونه‌وه‌ی شه‌مدینان، چالاکانه که‌وته خۆ ئاماده
کردن بۆ ئه‌و راپه‌زینه‌ی ئه‌مروێان سوپه‌ی ئه‌ته‌قیه‌وه.^(۲)

له‌سه‌ره‌تای مانگی ته‌مووزی ساڵی ۱۸۸۰د،
موته‌سه‌ریفی ورمی، عه‌بدولقادری کوری شیخی راسپارد،
باجه‌کانی ناوچه‌ی سوماوی کۆیکاته‌وه‌و بیدات به
کاربه‌ده‌ستان.^(۳) عه‌بدولقادر رازی نه‌بوو ئه‌و راسپارده‌یه
به‌جی به‌ئینی. ئه‌وسا موته‌سه‌ریف که‌وته به‌کار هینانی
سیاسه‌تی دووبه‌ره‌کی نانه‌وه. ئه‌وه‌بوو هات یه‌کیک
له‌سه‌رۆکه کۆرده‌کانی سوماوی - راسپارد - که‌ناوی عه‌لی
خان بوو - ئه‌و باجانه کۆیکاته‌وه.^(۴) عه‌لی خان بو‌ئهم
مه‌به‌سته (ماشه‌ی)، کوری نارد بۆ سوماوی^(۵) شیخ
عوبه‌یدوللاش ویستی پشتی عه‌بدولقادری کوری بگرت.
له‌به‌رئه‌وه ئاچار بوو ری وشوینی جه‌نگی بگرت. ئه‌وه‌ش
سه‌روزیاد بوو وا له عه‌لی خان بکات واز له‌و راسپارده‌یه

هممزاعا گه لیک له سه رةك خیله کانی تری رام کړدبوو لابدنه لای راپه رینه که. نهو پلانه ی له کو بوونه وه که ی شه مدیناندا بو ییک هینانی راپه رینه که. له لایه ن گه لیک دانیشته و کورده کانی ئیرانه وه په سندکراو پیشوازی کرا. کونسولی رووسیا له وان نهو هه والهی گه یاند، که کورده کان که له لایه ن کاربه ده ستانی ئیرانه وه زوریان لی نه کریت و نه روو تیرینه وه. سه ریان به رز کړدو ته وه و قین دایگرتوون. له سه ری نه روات و نه نو سی ت «نه وان» [کورده کانی ئیران - وه رگیر] به نهو په ری شادی ه وه پیشوازی شیخ نه که ن و به رزگار که ری دائه نین، هه موویان، بگره که س نه ماوه لانه داته لای. (۷) به ری سه به ری ساوجبلاق، به رام به ر کورده وه کانی هممزاعا، که و ته بازار دان و چاوترساندن ی خه لکه که. نهو سا هممزاعا بانگی راست بوونه وه ی عه شره ته که ی خوی داو په نای برده به شیخ و داوای پشتگیری و یارمه تی لی کړد. له مانگی ثابدا، شیخ عوبه یدوللا هزار چه کداری به سه رو کایه تی عه بدولقادی کوری نارد بو یارمه تی دانی مهنگوور.

به پی نهو پلانه ی دانرا بوو. نه بوو له یه که م هه نگاهدا هیزی هره گه وه و چه پوک هاوینز به سه رو کایه تی عه بدولقادر و هممزاعا، ساوجبلاق و دووایی ته ورینز داگیر بکات. هیزی دووهه میس به سه رو کایه تی موحه مه د سدیقی دووه م کوری شیخ نه بوو ورمی بگریت. هه رچی هیزی سیه می که به سه رو کایه تی خه لیفه موحه مه د سید بوو، نه بوو هه موو نهو ناوچانه بگریت که که و تبوونه روژ ناوای گو ماوی (ورمی) وه، له وانه ش شاری سه لماس و خوی. شیخ عوبه یدوللا خوی سه ر کرده ی گشتی نه م دوو هیزی دووایی بوو. (۸) هیزی که ی هممزاعا و عه بدولقادر پی نه وه ی له لایه ن هیزی کانی سه ر سنووری ئیرانه وه به ره له سستی بکریت، گه یشته مه رگه وه. له ویش سه رو که کورده کانی نهو ناوچه یه چوونه ریزی هیزی که وه. له وانه: مه محمود ناغا به ۵۰۰ - ۶۰۰ کورده وه، راپه ری سه کان روویان کرده ناوچه ی شنو، له ویش (۴۰۰) که س هاته ریزیانه وه.

له (۱۰) ی، نه یلوولدا، شو ر شگیران ده ورو به ری مهنگووریان گرت، له ویش زیاتر له هزار سواره هاته ریزیان. له (۱۵) ی، نه یلوولدا گه یشته ده ورو به ری لاهیجان که عه شره تی پیرانی تیا نه ژیا. کامساراکان نه وه روون نه کاته وه که نه وان [واته راپه ری سه کان - وه رگیر] وه فاو ئیخلا سینکی ته وویان بو بیرو پای یه کیتی کورد هه بووه. (۹)

عه شره تی پیران، خاوه نی دووه هزار پیاده و هزار سواره بوو. به م جوړه راپه رینه که ی کورد له م ماوه یه دا گه یشته سنوریک ی فراوان.

نهو نامه یه ی شیخ له سه ره تای ده ست پی کړدی راپه رینه که دا، بو کاربه ده ستانی ئیران و نوینه رانی ده ولته بیگانه کانی، نارد سروشتی راپه رینه که، هویه کانی، هه ره ها هه لسه نگاندن ی راسته قینه ی ده وری شیخ له و راپه رینه دا روون نه کاته وه و مانایه کی گرنگی هه یه.

نهو دوو نامه یه ی شیخ بو (کوهرانی) ی، میسینیری نه مه ریکایی نارد له ورمی، به راستی مایه ی سه رنج لی دانن. شیخ له و دوو نامه یه یدا، داوا له کوهران نه کات کونسولی به ریتانیا [واته له ورمی - وه رگیر -] له و هویانه ناگادار بکات که کورده کانی به ره و راپه رین هان دا.

له نامه ی یه که مدا که له (۲۵) ی، نه یلوولدا نو سراهو، شیخ گه لیک وینه ی راسته قینه ده ربه ری زولم و زوری کاربه ده ستانی ئیران به سه ر کورده کاندان هه نیتته وه و به به لکه ده ری نه خات، که تاقه ری گای سه رفرازی کورد، ری گای راست بوونه وه و راپه رینه.

شیخ له و نامه یه دا نه نو سی ت، که له سالی ۱۸۷۹ د، شه جا الدوله، په نجا شیخی ته به عه ی هه لواسی و شیخی تاوان بار کړد که هوی زبانی سه د هزار تومه نه. نوینه رانی کاربه ده ستانی ئیران فه ره جوللا خانی یه کی که له سه رو که کورده کانیان تا راده ی مردن کوتا و نازاردا و ئی سراهیم خانی خه لکی شنوشیان به بیست هزار تومه ن جه زادا. به زور نامووسی ثافره تانی کوردیان نه تکاندو گه لیک زورداری

تیران لی وه شایه وه که داخ و رقی گهلی کوردیان گه یانده ردهی ته قینه وه.

عوبه یدوللا له کوتایی نامه که یدا داوا له میسینیره نهمه ریکاییه که نه کات نهم هه موو رووداوانه به کونسولی بریتانیا بگه ینی. «بو ته وهی ته گه ر هاتو کیشه که ی کوردستان گه بیشته ته وراده یه ی باسی بکریت، له تواندا هه بیت تی بگه ن»^(۱۰).

عوبه یدوللا له نامه که یدا، نامانجی راهه رینه که ی کورد مخته روو، وای پیشان نه دا که دژی زورداری ثیقبال خانی موته سه ریفی ناوچه ی ورمیه.

هه رپیش ته مهش شیخ له نامه یه کیا که له (۱۵) ی نه یلوولدا بو موته سه ریفی ورمی نارد، له م باسه ته دوی. واته چون کاربه ده ستانی تورکیا و تیران دل ره قانه له گه ل گه لی کوردو کوردستاندا نه جوولینه وه، نه و گه له ی جاره های جار به خو رایی و به درو و ده له سه تاوان بار ته کریت. [نهم مه به سه ته کم و زور له گه ل ناوه روکی نامه که ی پیشوودا په یوه ندیان به یه که وه نییه - وه رگیب].

عوبه یدوللا نکوولی له وه نه نه کرد له کوردستاندا دزی و جهرده یه تی و رووت کردنه وه نییه، «ته وانیش (واته کورده کان - نووسه -) بو یان هه یه چاویان له کرده وه ی خراب و ناره و ابیت، به لام بوچی تاوان بارو بی تاوان به یه که وه بسووتین؟ ده نگه و باسی خراب ده رباره ی کورده کان بلاو ته کریته وه. هه تا کورده کانیش ریز له سه روک و به ریه به ره کانیا ناکرن»^(۱۱) [ته بی نیازی له کاربه ده ستان بیت، چونکه ته وساو له و روزانه دا، کورده کان ریزیان له سه روکه کانی خو یان، سه ره که عه شرت یان شیخ و ده ره به گه بیت ته گرت - وه رگیب].

شیخ راسته و خو ته و عه شرتانه ی ده ست نیشان کرد که مایه ی گه ره لاوژه و یاسا ژیر پی خستن و نازاردانی دانیششتووه کان بوون. به لام شیخ ته وه ی له یاد نه کرد هو ی نه و دیارده یه به وه روون بکاته وه که کاربه ده ستان هه رگیب

تاو ریان له و عه شرتانه نه ته دایه وه، وه که (شکاک) له تیران و (هه کاری) له تورکیا. هه ره و گوئی پی نه دان و ساردی نواندنه ته بوونه هو ی تیژ بوون و ته شه نه کردنی نه و جو ره کرده وانسه.^(۱۲) «له به ره نه وه - شیخ له سه ری نه روا ت - کورده کانی عوسمانی و تیران یه کیان گرت و بریاریان دا گه لیکی یه کگرتوو واته یه که تاقه نه ته وه پیک به ینن، بو ته وه ی ریز لی گرتنی یاسا و رژیم له ناو ولاته که دا پشتگیری بکریت و بچه سپیت و به نووسین به لینیان داوه (واته کورده کان - وه رگیب) و سویندیان خو اردوه، ره گی گه ره لاوژه له نیشتمانسه که یانا له بنه وه هه لکیشن»^(۱۳). [نهم له کوئی و قسه کانی تری پیشووی له کوئی؟ دوو جیهانی جیاوازن! بو ته وه ی وینه ی راسته قینه ی شیخ عوبه یدوللا به خریته به رچاو ته بی هه موو پارچه له یه که دا پچراهه کانی له یه که بدریت، ته مهش به ده ستی میژوو نووسیکی زور وه ستا دینه دی - وه رگیب -].

شیخ عوبه یدوللا، بو ته وه ی سه رکه وتنی دوواروژی راهه رینه که ی مسوگر تربکات هه ولی دا چند که سانیکی گه وره و پایه داری تیران به لای خویدا راکیشیت. نه وه بوو له (۲۹) ی، تشرینی یه که مدا نامه یه کی نارد بو عه باسی میرزا، ته وه ی خو ی به خاوه نی راسته قینه ی ته ختی شاهیتی تیران دا نه نا. شیخ نه و نامه یه ی به دوو که سدا بو نارد. حوسه یین گولی و عه بدولره حیم. نهمه ی دوو ییان ته وه ی پی سپیدرا بوو به ناوی شیخه وه داوا له عه باس میرزا بکات له گه ل کورده کاندایه که بکه ویت.

به لام عه باس میرزا نه و دوو کورده ی گرت و به نامه که ی شیخه وه ناردنی بو لای شاه.^(۱۴)

زوری نه برد راهه رینه که به هه موو ناوچه کانی کوردا ته نییه وه. له نیوه ی یه که می ته یلوولدا، کورده کان ده ورو به ری لاهیجان و سه رده شتیان گرت. هیزی راهه ریه کان که به چه کداری دانیششتووه کانی ناوچه کان ته واو پر بوو بوو، بووه هه ره شه به کی پر له مه ترسی.

«نیسته - ئیرانییهك له نامه كهیدا كه بو ناسیایونکی ناردوو
ئه نووسیت - نهك (۲۰) ههزار كورد به لحو هه موو كوردستان
راست بوته وه .»^(۱۵)

به لای كه مه وه هه موو عه شرته كورده كانی ئیران لایان
دایه لای شیخ عوبه ییدوللا، له وانه: مهنگوور (۵ ههزار
تفهنگ)، مامهش (۵ ههزار)، زارزا (۸ ههزار)، موكری
(۱۰ ههزار)، دیبوكری (۱۰ ههزار)، گاوریك، شكاك،
جاف (۵۰ ههزار)، پیران، ئاهو (ئاگو)، زوودی و
هی تر.^(۱۶)

روژنامه ی (وهقت ی)، تورکی، راپهرینه جه ماوه ریه كه ی
كوردی له ئیران وه هاروون كرده وه كه «كورده كان زولم و
زورینکی زوریان لی ته كریت و باج و سه رانه یه کی زوریان
لی ته سندریت.»^(۱۷)

راپه ریه كان بی ئه وه ی به ره له ستییه کی ته وتو بیته ریان،
به ره و ساوجبلاق (سنه ی)، شاری سه ره کی و گه وری
كوردستانی ئیران كه وتنه ری. موته سه ریفی شاره كه كه دی
دانیشتوانی شاره كه پشتگیری راپه رینه كه ته كه ن بریاری دا
له گه ل راپه ریه كاندا بكه وینه گفتوگو. له ته نه جامدا
موته سه ریف بریاری دا به خوی و ده ست و پیه ونده كانییه وه
شار به جی به نیلی و مال و مۆلك و چهك له گه ل خویدا
نه بات. پاش ئه مه كورده كان بی ئه وه ی یك ته قه بكن
شاری ساوجبلاق (سنه ی) یان گرت.^(۱۸)

شیخ عه بدولقادر چه كیم ناوی كرد به سه ردار ی ناوچه
داگیر كراوه كان. حكومه تی مووه قه ته ی كوردستان
دامه زرا.

ئیمام جومعه له سنه به یان نامه یه کی بلا و كرده وه، له و
به یان نامه یدا بانگی شه ری پیروزی دژی شیعه كانی؟
ئیرانی دا. ئه م به یان نامه ئاینیه ی ئیمام جومعه ده وریکی
سلبی هه بوو. [كه ئیمام بیته ئه بی شیعی مه زب بیته،
ئیتیر چون دژی شیعه كان به یان نامه بلا و ته كاته وه به تاییه تی
له ئیراندا؟ - وه رگیل]. چونكه بیرو باوهره ئاینیه كه ی ته نگه به ر

بووه هه وئ و كووشی سه رفرازی نه ته وه یی لاواز كرد، له تهك
ئه وه شدا به ره له ستی شیعه كانی ئیران و هه موو غهیره
ئاینیه كانیسی له كورد وروژان.^(۱۹)

به یان نامه كه ی ئیمام جومعه له گه ل ئامانجی سه ره کی و
بنه په تی راپه ریه كاندا - واته ده ست خستی سه رفرازی
نه ته وه یی - یه کی نه ته گرت وه.

له (۲۳) ی، ئه یلوولدا، كورده كان ده ورو به ری
شووشه وانیان گرت، له (۲۷) ی ئه و مانگه شدا شاری
ئه شتارووگیان گرت.^(۲۰)

كه وستیان له روبری تاتا و په رنه وه، له لایه ن شیعه
ئیرانییه كانی ناوچه كانی ده وروو پشته وه به ره له ستی کران.
دوای ئه وه ش چه ند ناوچه یه کی تر وهك میاندا و له وری
كورده كاندا وه ستان. ئه و هیزانه ی به سه رو كایه تی هه مزاعا
بوون، وازیان له و شاره هینا و به جییان هیشت و روویان
كرده زاوارا، ئه و شاره ی پاش به ره له ستییه کی دوو هه فته یی
خوی دا به ده سته وه. كورده كان سزایه کی باشی
ئه وانه یان دا یارمه تی هیزه كانی ئیرانیان دابوو. پاش ئه مه
هه مزاعا میانداوی گرت. هیزه ئیرانییه شكاهه كانی میاندا و
زاوارا، هه ولیان دا خویمان كو بكه نه وه و ریگا له كورده كان
بگرن و نه یه لن بگه نه شاری مه لیک - كاندا. له ناوه راستی
ئه یلوولدا، كورده كان پاش شه رینکی خویناوی توانیان ئه و
شاره ش بگرن.^(۲۱)

زوری نه برد هیزه كانی كورد گه یشتنه ته بریز. ئه م
گورج و گوئی و چالاکییه ی كورد نواندی و ئه و نزیك بوونه وه
چاوه روان نه كراوه له ته بریز، شاره كه ی توقاند. خه لکی
شاره كه كه وته خویمان و ده ستیان كرد به قایمكاری كردن.
كونسو لخانه بیگانه كان خیرا كه وته كو كردنه وه ی
ئه رشیفه كانیان، به و نیازه ی ده ربازیان بكن. هه ر ئه و
ترس و په ژاره په کی چالاکی پسته و هه وئ گه یاندنی
خست^(۲۲) به واته ی په یام نیری روژنامه ی (تایمس)،
سه ركه وته كه ی كورد له بهر ئه وه بوو، دانیشتوه كورده كانی

بئەنەكە بە چاوی رزگار كەر سەیری عوبەیدوللایان نەكرد. ^(۲۳) لە رۆژانی بەپەكچووندا لەگەڵ هیزە ئیرانییەکانی سەر سنووردا، نەجارنیک و نەدوو، رووی ئەدا سەربازو نەعمەرە کوردەکانی سوپای ئیران، هەل ئەهاتن و ئەچوونە سەری راپەربووەکانەوه. ^(۲۴)

نەو رۆژانەیی هیزەکانی کورد بەرەو ناوچەکانی کوردو حەجەکانی ئیران ئەکشان، عەبدولقادر هەردەم ئەوهی نووبارە ئەکەردەوه نایب هیزەکانی کورد دەست درێژی بکەنە سەر ژیان و مال و مولکی خەلکەکە. هاوئیشتمانه رووسەکان ئەوانەیی لە ئیران ئەژیان سوودیان لەم -سگەوازی عەبدولقادر دی. شولژیفسکی مووچە خوری رووس لەتەبریز. لە بیرەوهەرییەکەیدا کە لە (۲۰) تشرینی دووهمی ۱۸۸۰دا نووسیویتی ئەلێ «ئەرویتیون نەزار بەگ [هاوئیشتمانیکی رووس بوو نووسەر -] بەدریژیایی ئەو سەوییه لە ساوجبلاق بوو. چەند جار شیخی دیو [شیخ عەبدولقادر - نووسەر]. شیخ چەند کەسیکی لەگەڵدا نارد بۆ ئەوهی عەسارەکانی هاوئیشتمانه رووسەکان لەشار نەدەست درێژی پەرزەن، داواشی لێ کرد کە ئەگەر هاتوو هیزەکان پێویستیان بەگەنم و جو بوو ئەرە پێیان بفرۆشیت و پەسولەیان لێ وەرگیریت» ^(۲۵).

ئەو هیزەیی بە سەرۆکایەتی عوبەیدوللا پەلاماری ورمیی دا قورتی هاتەری. کاربەدەستانی ئیران بەیارمەتی هیزە ناوچەییەکانی ئەوی، بۆ ماوەیەك خویان پێگیرا.

دوخی ناوهوی هیزەکانی کوردی دەوری ورمیی کەبەسەرۆکایەتی عوبەیدوللا بوو، کەمیک ئالۆزی تی کەوت. کاربەدەستانی ئیران بە یاریدەیی هیزە جەنگاوەرەکانی ناو شار توانیان ماوەیەکی درێژ خویان راگرن و بەرەهەستی بکەن. عوبەیدوللا کە ئابلووقەیی ورمیی دابوو، لە ۲۱ی تشریمی بەکەمدا دوو کەسی بەنامەوه نارد بۆ شاری ورمیی و داوای لە دانیشتوانی شار کرد بە خواستی خویان شارەکە بەدەستهوه.

مەلا گەورەکانی شار لە وهلامی ئەودا ئیخلاس و مل کەچیتی خویان پیشانی شیخ دا. بەرامبەر بەمە، ئیقبال الدولەیی بەربووە بەری شاری ورمیی کەوتە خو کو کردنەوه و قایم کردنی دیوارهکانی شارەکە.

ئەوسا شیخ بریاری دا پەلاماری شارەکە بدات. ئیقبال الدولە بەو نیازەیی وەخت دەست بخات، پەنای برده بەر ئابوتی کونسولی بەریتانیا و داوای لێ کرد بکەوێتە ئیوانیانەوه و ناوێریان بکات. «ئیقبال الدولە داوای لێ کردم - ئابوت لەو نامەیییدا کە لە (۲۲)ی، تشرینی بەکەمدا نووسیویتی، ئەلێت - داوای لێ کردم پیاوهتی لەگەڵدا بکەم و وا لە شیخ بکەم لەگەڵیا بچیتە مەیانێ گەتوگۆزە تا ئیقناعی بکات بۆ ماوەیەك واز لە شەر بەنێتی. بەلکە لەو ماوەیدا بتوانی دەنگی خوئی بەپایتەخت یان تەبریز بگەینیی. ^(۲۶)

ئابوت گورج هاتە مەیانەوه و کەوتە کار. هەر ئەو رۆژه کەوتە ری. بەو نیازەیی خواستەکەیی ئیقبال الدولە بە شیخ بگەینیی و داوای لێ بکات بۆ ماوەیەك پەلاماردانی شارەکە بوەستینی.

بەلام شیخ گەتی ئەدا لەگەڵ ئیقبال الدولە دانیشی و گەتوگۆزی لەگەڵدا بکات. عوبەیدوللا ئامانجی راپەربەرینەکەیی کوردی بۆ ئابوت روون کردەوه. هەرۆهە ناخەزی و نا بەدلی خوئی بەرامبەر کاربەدەستانی ئیران دەرخت. هەر دووای ئەمە شیخ، خەلیفە سەید موحمەدی دونیا دیدەیی ناردە لای ئابوت، بەو نیازەیی و لە ئابوت بکات بروا بە نیاز پەکی و پەپوئەندی چاک خوازی عوبەیدوللا بەرامبەر بە دەولتە ئەورووپاییەکان بکات و عدالەتی راپەربەرینەکەیی کوردی بۆ دوو پات بکاتەوه. سەید موحمەد دوخی کوردەکانی بۆ ئابوت روون کردەوه، ئەو دوخی لەوهدا نەمابوو چاوی لێ پێشتریت، ئەوهی بۆ دەرخت چۆن کاربەدەستانی و مووچە خۆرە ئیرانییەکان یاسا ئەخەنەژیرینی. بەتایبەتی کردەوه نارهواکانی

موتسه سهریفی ورمی دهست نیشان کرد. له نهنجامی تم کوپونه یه وه، ثابوت له بیره وه ریبه کانیا نه مانه نه نووسیت: «شیخ نیازی وایه له هه موو ئه و عه شره تانه ی تورکیا و ئیران بدات که خهریکی تالانی و جهرده یین، چونکه ئه و دو دهوله ته ئه وه یان له باردا نییه و له ده ستیان نایه سنوره کانیا ن له جهرده یی و تالانی کردن بیاریزن و یاسا بجه سپین و مافی رهوا به گاورو موسلمانانه کان بدن و به یه ک چاو سه سیریا ن بکه ن و ریگا بوگه شه کردنی خوینده واری و پیشه سازی و قوتابخانه و کلیسه کان پاک بکه نه وه. ئه وه ی ئه و ئه وه ییت، تنیا یه ک شته ئه ویش پشتگیری کردنی مه عه وه ی دهوله ته ئه ورووپاییه کانه. شیخ داوا ئه کات تا قی بکرته وه، ئه گه ر نه ییتوانی سه ربه خو یه ک پیک به ییت ئه وه با له به رده م دادگای نوینه رانی ئه وروپا مو حاکمه بکرت و نهنجامی ئه وه ش چی ئه ییت با بیت. (۲۷)

ثابوت له نوینه ری شیخی گه یاند که دوو به ره کییه که ی نیوان کوردو ئیرانی به لاهه گرنگ نییه و گویه کی ئه و تو ی ناداتی.

له وه ش زیاتر، ثابوت که ئاگای له وه بوو (۳۰۰) ئاسووریه شاخاوییه کان به سه روکایه تی میتروپول مار ئیوزیف، لایان داوه ته ته ک کورده کان، هه ولی دا ئاسووریه کان، به تاییه تی ئه وانیه له ده ورو به ری گو ماری ورمی ئه ژیان، له دووا روژدا نه ده نه ته ک کورده کان. (۲۸)

هه ربو ئه و مه به سه خیرا خو ی گه یانده کلیسه و له و یی له خه لکه که ی گه یاند که به ریتانیا هه میسه چاوی له چاکه و چاره نووسی دانیشتوه گاوره کانه، له به ر ئه وه ئه یی له بزوتنه وه که ی کورد دووره په ریز بوه ستن.

هه ر له سه ره تای بزوتنه وه که دا، ئاشکرا ده رکه وت، شیخ تا چ راده یه ک چه ز به چاکه و په یوه ندی دوستانه له گه ل دانیشتوه کاندایه کات، به تاییه تی له گه ل دانیشتوه گاوره کان و ئه وروپاییه کان دا. (واته ئه و ئه وروپاییه یانه ی

له ئیران ئه ژیان - وه رگیر -). شیخ به هه موو جو ریک هه ولی ئه دا پاریز گاری ژیان و مال و مولکی دانیشتوه گاوره کان بکات. هه ر به فه رمانی شیخ سه ده ها تالای شین ره نگه دروست کران بو ئه وه ی له سه ر مالی گاوره کان دابترین و له ماله کانی تر جیا بکرته وه. (۲۹)

عوبه ی دولا به و نیازه ی دانیشتوان له ناوه روک و سروشتی رزگاری خوازی راپه رینه که ی دلنیا بکات، فه رمانی دا که ده ست دریزی و تالانی کردن له و ناوچانه ی شه ریا ن تیا دا ئه کرت قه ده غه یه. به واته ی په یام نیری روژنامه ی «ستاندارت» ی ئینگلیزی، شیخ فه رمانی هه لواسینی سی کوردی دا له به ر ئه وه ی ده ست دریزیان کردو ته سه ر دانیشتوه بی ده سه لاته کان. (۳۰) له (۲۳) ی، ئه یلولا، کاتیک شیخ بریاری دا، په لاماری ورمی بدات، ئابوتی له په لامار دانه که ی ئاگادار کرد، بو ئه وه ی گاوره کانی ورمی پیا بگه ن شاره که به جی به یلن. (۳۱)

داوای له ثابوت کرد له گه ل سیمون ئاغای ئه رمه نیدا شار به جی به یلی و شار به جی هیشتنیش بو دانیشتوه کان ریک بخات.

(واته دانیشتوه گاوره کانی شار - وه رگیر).

«به و پیشنیا زه رازی بووم - ثابوت له بیره وه ریبه کانیا نه نوو سیته -» به یانی سه عات نو له گه ل دکتور کوهران و دوو پسته جیه ئیرانییه کانم روومان کرده ده روازه ی گه وری شاره که... (۳۲)

به لام ئیقبال الدوله که وته گولله بارانیا ن و ناچاری کردن بگه رینه وه. شیخ که به مه ی زانی داوای له ثابوت کرد به لگه نامه په کی بداتی تا له دووا روژدا به به لگه ده رکه وت کرده وه که ی شیخ تا چ راده یه ک پیاوانه و مه ردا نه بووه، به لام ثابوت خواسته که ی به جی نه یینا.

ثابوت نه ی ویست ئه و هه ستی دوستانه تیه ی شیخ به رامبه ر به ئه وروپاییه کان هه یوو به فیرو بدات. له نهنجامدا به ره زامه ندی شیخ گه شتیکی دریزی کرد. له

حزیرهوه دهستی پی کرد، چووو ترگهوهرو شنوو سولدزو
سو گه رایهوه ته بریز.

نمه گه شته شی بهو نیازه کرد شوناسی له گهل له دۆخی
تورته کانی ئه و ناوچانه پهیدا بکات و نیازی دووا رۆزی
تورته کان دهست نیشان بکات.

تورکیا به ئه و په پری ئاگایی و وریاییه وه ئه پروانییه ته شه نه
تیزی رووداوه کان له ئیران دا. تورکیا له سه ریکه وه که بو
سووتی خوئی ئه گه را، یارمه تی پیک هیناسی
یه رینه که ی دا، (به و نیازه ی رایه پینه که دزی ئیرانی

تروسی بیت)، له سه ریکی تریشه وه له سه رکه و تنه کانی
کورد ئه سله مییه وه. له بهر ئه وه هه ر له سه ره تا وه که هیشتا
یه رینه که ی کورد له خو کۆکردنه وه دا بوو، ئه سه ته مبول
کونه خو ئاماده کردنیکی جهنگی ته واو. دهسته ی ئه رکانی

هیزی چواره م، به برووسکه فه رمانی پی درا بی وه ستان
که مونه سه ربازگرتن (ره دیف). بانکه گه و ره کانی ئه سه ته
میوول، وه ک: زه ریفی، فوستیرو هی تر، داوایان لی کرا تا
زاده ی (۵۰) هه زار لی ره به حه وئه بو پیوستی جهنگی له

ئه رزرووم و وان و سیواس و کاستامون و ته رابزوون خه رچ
بکه ن. له ژنیریشه وه به نه نی والی ئه رزرووم ئاگادارکرا
ده ست بگریته وه هه یچ خه رچ نه کات و به هه ر حالیک بی
(۳۰) هه زار لی ره یه ک کۆ بکاته وه. ئوبیرمیلله ر که ده رکی

به و خو ئاماده کردنه نه ئه کرد و ئاگای لی نه بوو، گو رچ له
ئه رزروومه وه بالیوزی رووسیای له ئه سه تامبول ئاگادار
کرد: «با جه نابی پایه بلن دتاتان شه ره فی ئه وه م بده نی،

ئاگادارتان بکه م که ئه وه هه موو جه لبه و خو سه رقان کردنه ی له
له شکرگای عوسمانیدا روو ئه دات به خو پایی نی به،
هه موو هیزه که، (نیازی له هیزه که ی ئه رزروومه - وه رگیز)،
په سه ربازکرا، سه ر بازه کان به چه که وه ئاماده ن، له مه ش

زیاتر ئه گه ر خراپ بوی نه چوویم، ئه سه ته مبول داوای
کردوو خیرا وه جه کانی تری به سه رباز گه راوه کان کۆ
بکرینه وه. «^(۳۰) [که واته ئوبیرمیلله ر هه ستی به شتی ک
کردوو له کایه دایه به لام سه ری له م سه رو ئه وه سه ره که ی

ده ر نه کردوو - وه رگیز -].

هه ر له رۆزانی رایه پینه که دا، هیزی جهنگی عوسمانی
له ئه رزرووم کۆ بوونه وه، له وانه وه، له مووش و بتلیس و
ئه رزنجان وه، (۱۶) به تالیون ره وانه ی ئه رزرووم کران، له
ئه رزنجان و ماما خاتوو نیشه وه (۲۸) توپی قه لایی هه ره
گه و ره ی بو هات. باره گای گشتی هیزی چواره م به خیرایی
له ئه رزنجان وه ره وانه ی ئه رزرووم کرا، ئه وه هیزه شه له وینه
ره وانه ی وان کران، که نزیک ترین شوین بوو له ناوچه ی
رووداوه کان له کوردستان.

له تشرینی یه که مدا (۵۰) هه زار پیناده و (۶۰) هه زار
(ره وند) و (۴۰) هه زار ره وند دووایش ۲۰ به تالیونی پیاده
نیردرا بو سامی پاشا له وان. شان به شان ی ئه مه ش له
ئه سه ته مبول که و تنه به خراپ ناوه نیانی شیخ به خراپی به و
نیازه ی له که داری بکه ن.

حکوومه تی تورکیا که و تنه وه به کاره نیانی دارده سه ته
خو شه ویسه که ی. واته ئه م ئه و سه رۆک و سه رۆکی کورد
له یه ک راست بکاته وه و بیانکات به گژ یه کتردا. دهنگ و
باسیک بلاو بووه گوايه سولتان نیازی وایه له ئه رزروومه وه تا
وان و دیاره کرو مووسل هه ریمیکی تاییه تی کوردستان پیک
به یسنی و عه بدوللا پاشای خه لکی سلیمانی و
ده سنگه خوره که ی خوئی بکاته سه ردار ی ئه وه هه ریمه . .

سولتان له وه دلنیا بوو که عه بدوللا پاشا رقی له شیخ
عوبه يدوللا یه. هه واییکی تریش بلاو بووه، گوايه عه بدوللا
پاشا به له شکره که یه وه له گهل عوبه يدوللا دا به یه کاچوو به و
نیازه ی کورده کان لغاو بکات و بیانخاته ژیر رکیقی
سولتانه وه.^(۳۱)

له م دۆخه نا هه موارو ئالۆزه دا، حکوومه تی ئیران به
هه موو جو ریک هه ولی ئه دا بزوتنه وه که ی کورد له ناو
به ریت. به فه رمانی راسته و خوئی شا، هیزه سه ره کیه کانی
ئیران به سه رکر دایه تی گشتی ئیعتما دهنه لسه لته نه به ره و
ته بریز که و تنه ری. به شیکی تری هیزی سوپایش
به سه رۆکایه تی حه مزه میرزا حیشه مت له تارانه وه که و تنه

ری. ئەفسەری ئەورووپا یی (نەمسایی) لەگەڵ ئەم هیزەدا بوو. لە رینگاش دا لەگەڵ ئەو هیزانە یی لە هەمەدان و قەزوینەووە هاتبوون بەکیان گرت. بەواتە یی گەلیک هەوآل و سەرچاوە، ئەو هیزانە یی لە تارانەووە هاتن لە لایەن ئەفسەرە نەمساییەکانەووە مەشقیان پێی کرابوو. هەرچی هیزی سێهەمە، ئەو بە سەرۆکایەتی تەیموورخان لە (خو)یەووە کەوتەریی و رینگایەکی تری گرت.^(۳۷)

لەو کاتە یی ئێران خۆی بو هیزش بردنە سەر راپەرپووەکان نامادە ئەکرد، هیزە چەکدارەکانی کورد گەمارۆی تەبڕیزیان دابوو، وکەوتبوونە تالان کردنی ناوچەکانی ئازربایجان، بەو هیش هیزوتوانای جەنگاوەری خویان لاواز کرد. گەلیک لەو کوردانە یی لە تاو برسیتی هاتبوونە ریزی راپەرپووەکانەووە، پاش ئەو یی تالانسی خویان کرد ریزی هیزەکانسی راپەرپووەکانیان بەجی هیشت و بەرەو مآلەووە گەرانەووە. ئەمە کاریکی کوشندە یی کردە سەر هیزی کوردەکان و لە دووا رۆژدا خراب بەسەریانا شکایەووە بە جوړیکی سلبی کاری کردە سەر کردەووە جەنگییەکانی راپەرپووەکان دژی هیزەکانی شاه.

شای ئێران هەر بەووە نەووەستتا خۆی بۆ لێدانی بزوتنەووەکە یی کورد نامادە بکات، بە لکو پەنای بردە بەر رووسیای بەریتانیاش، بەو نیازە یی بە جووتە زۆر لە تورکیا بکەن ریی و شوئینیک بدۆزیتەووە بزوتنەووەکە یی کوردی پێی لەناو بەریت.^(۳۸)

کاربەدەستانی چار، کە «ئەرکی دۆستایەتی سەرشانیان» بەرامبەر حکومەتی شا بە پیوست دانەنا، هیزیکی گەورەیان لە نەخچوان، لە نزیک سنووری رووسیای ئێراندا بە سەرۆکایەتی ئەلخازوف کو کردەووە.

لە ۱۱ تشرینی یەکەمدا، لە یەک بینیکی رەسمیدا لە نیوان شاو تۆمسونی بالیوزی بەریتانیا لە تەهران، شا داوای کرد، حکومەتی بەریتانیا زۆر لە تورکیا بکات دژی کوردە راپەرپووەکان بکەوێتە شەرەووە. هەر لەو رۆژەدا تۆمسون حکومەتەکە یی خۆی لەو یەک بینینە ئاگادار کردوو لەووە دووا

کە ئەنجامی سەرکەوتنی کوردەکان لە ئێران ئەگاتە ئەو یی رووسیای راستە و خۆدەست بخاتە کاروباری ئێرانەووە. «خاوەن شکو - واتە شا - نووسەر» لەو ئەترسی رووسیای سوود لەو کەم تەرخەمییەو خوین ساردییە یی بەریتانیا بینیی ئەو بە هەل بزانی، هەتا بەناوی پاراستنی بەرژەووەندی هەموو ئەو رووسە هاو نیشتمانە زۆرانە یی لە ئازربایجان ئەژین، بە تیزی دەست بخاتە کاروباری ئێرانەووە، بیانوووەکەشی ئەو بەت ئێران پێی ناکریت مافی ئەوانە پاریزیت.». ^(۳۹)

لە هەمان کاتیشدا ترویتی کۆنسولی ئینگلیزی، ئەو رایە یی دەرخواست، کە دوور نی بە کاربەدەستانی عوسمانی لێ قەومانە کە یی شێخ لە ئێران بە هەل دابنن و بە تەواوەتی لە تورکیا لەناوی بەریت.^(۴۰)

لە ئەنجامی زۆر لێ کردن و سەر کردنە سەر عوسمانی لە لایەن رووسیای تورکیاوە، حکومەتی عوسمانی بو ئەو یی رینگا لە کوردەکان بگریت لە ئێرانەووە بەرەو تورکیا نەگەڕینەووە، هات چەند مەخفەریکی (۹) بە تالیونی لە سەر سنوور دانا.

حکومەتی ئێران ناچار کەوتە بە کارهینانی هیزی سوارە. ئەو هیزە یی تەنیا لە رۆژانی شەردا بە کاری ئەهینا (واتە شەری خۆی لە گەل دەوڵەتیکی تردا - وەرگین) و پەنای ئەبردە بەر. نزیکە یی (۲۰) هەزار سوارە یی کاراداگتسی و شاخسیوانی بە دەنگ شاهووە چوون. ئەم هیزی سوارە نیزامییە یاریدە یەکی زۆری شاهی دا بو لەناو بردنی راپەرپووەکانە یی کورد. بە دەستیکی رەق و دەروونیک رقاوی بێ بەزە یی ئەو هیزە کەوتە گیانی هەموو ناوچەکانی ئێران ئەفسەرە نەمسەویەکان، ئەوانە یی لە سوپای ئێراندا ئیشیان ئەکرد پشتگیری کردەووە دیندە ییەکانی ئەو هیزەیان کرد.

تەیموورخانسی سەرداری ماکو، بە گەرمی خۆی بو لێدانی راپەرپووەکانە یی کورد نامادە کرد. بە زۆری هەموو هیزە جەنگییەکانی خانیتی پرچەک کەردبوو. «بەگشتی - مینۆرسکی لەو گەشتیدا کە بە خانیتی ماکین دا کردی، لە

چیرته که پیدا نه نووسیت - له منال و پیاوانی پیری به تهمین جیو بولواوه که سی تر نه ماوه ته وه. ^(۴۱) جگه له مەش نیموور خان زوری له دانیشتووه ئهرمه نه کان کرد به شداری بلامردا نه که ی کورد بکن. ^(۴۲)

شیخ عوبه یدوللا که بیستی تهیموورخان به له شکرینکی یح هزار که سه وه، له سه لماسه وه به ره ورمی که وتوته ی. سویایه کی دوو هزار چه کداری به سه روکیایه تی محه مه مد سدیق ناره سه ر. به لام تهیموور خان تووانی یگ که ی خو بگوریت و له ریگایه کی تره وه به ره و شاره که و ته شاری ورمی - وهرگبیر -) پروات. نه وسا عوبه یدوللا چار بوو خوئی روو به رووی تهیموور خان بوهستی. له به کم به یه کاجووندا له نزیك (بیلای) عوبه یدوللا تووشی نه هامة تی هات. شیخ ناچار بوو به هیزه که یه وه به ره و جنیسه لا بگه رپته دوواوه. تهیموور خان شوینی که وت، نریگاش که وتته نازار دان و تالان کردنی دانیشتووه بی نمه لاته کانی کوردو ئهرمه ن و ئیرانییه کانی ورمی.

راپه ریوه کانیس، نه وانیه به ره و ساوجیلاق - ته ورینز نه رویشتن که وتته دوخیکی ناهه موارو ته نگانه یه کی پر نه ندیشه وه. کاربه ده ستانی ئیران بی به زه بیانه توله یان له کورده کان سه نده وه. حاجی میرزا عه بدولقاسمی موته سه ریفی میانداو سویندی خواردبوو، به دهستی خوئی له ملی هه موو کوردینکی به شدار بووی راپه رینه که بدات. کاربه ده ستانی ته برینز سه روو پر پشتگیری نه و دل ره قیه یان کرد. حاجی میرزا عه بدولقاسم به رامبه ر به وخوین رشتنه ی له کوردی کرد خه لاتی سه د هزار تومنه کرا. ^(۴۳) بگه ره هه تا نه و کوردا نه ش که به ناره زووی خویمان چوو بوونه ژیر سایه یه وه نه و ده رده یان چیشت. شوولشیفسکی له م رووه نووسی: «... به لای که مه وه هه مسرو نه و کوردانه ی لایان دابوو لایان (واته لای ئیرانییه کان - نووسه ر -) له سیداره دران یان که له پچه کران. ^(۴۴) خو فروشتنی سه روکه کورده کان، راکردن و به جی هیشتنی هیزی راپه ریوه کان، عه بدولقادر و هه مزاغای ناچار

کرد خیرا به ره و دووا بگه رپته وه. له لای بینابه وه کورده کان و هیزه کانی ئیران به یه کدا چوون، له نه جامدا هیزی راپه ریوه کان زیانیکی زوریان لی که وت. ^(۴۵)

عه بدولقادر له و نامه یه پیدا که بو باوکی نارد، هوئی سه ره کی لی قه ومان و ژیرکه وتنه که ی نه باته وه سه ر خو فروشتنی سه روکه کورده کان. «... هیندیک له پیاوه کانم وازیان هیناو لایان دایه لای دوژمن. هه ره له به ر نه مه ش تووشی نه هامة تی هاتین. «... پیاوه کانم ناره زووی هه لاتیان هه بوو، ماوه ی چه ند روژیک هه ولم دا ده ست به سه ر نه و کم و کوورپیه دا بگرم. نه گه ر ترس و له رز دای نه گرتنایه، نه وه له سه رخوو به ئاسانی دابین نه کران. ^(۴۶)

له نامه که پیدا ناوی نه م سه روکه کورده خو فروشانه تو مار نه کات: جه لال خانی قه ره په پاخ و سه میل ناغا حاجی خو شا.

نه و زیانه ی سالی ۱۸۸۰ له راپه ریوه کان که وت، به زوری به هوئی نه و سه ره ک عه شره ته کوردا نه وه بوو، که ته نیا جه رده یی و تالانی کردن هانی دابوون بینه ریزی راپه رینه که وه. دوخی راپه رینه که ش هینده ی تر به ره و نوشووستی چوو له نه جامی نه وه ی چه ند دره به گینکی کوردی به شدار بووی راپه رینه که ئامانج و مه به ستیان ته مع و به رژه وه نندی تاییه تی خویمان بوو.

هیزه کانی ئیران که به ره نه ستیه کی نه و تویمان به خو یانه وه نه دی، به درینژایی نه و ریگا و بانیه ی پیا یا نه رویشتن گونده کانی کوردیان تالان نه کردوو نه سووتاند. هه ر کوردیکیان به ر ده ست بکه وتایه نه یان کوشت، به زه بیان به منال و ئافه رت و پیره کاندان نه نه هاته وه. هیزه کانی سوپاهسالار که له تارانوه نیردرا بوو، گه لیک له گونده کانی ده ورو به ری سنه یان سووتاند. به واته ی روژنامه ی «وه قت» سوپاهسالار، فه رمانی دابوو، هیزه کانی به زه بیان به کوردا نه یه ته وه و گونده کانیان بسووتینن و هه رچی گه نم و جزیه کیان هه یه له ناوی به رن و به برستی به جیان به یلن. ^(۴۷)

سه ربازه ئیرانییه کان، که تالانی کردن و رووت کردنه وه

مهست و سرخوشی کردیون، کویرانه دهستی خویان
 نهوشاندو گوندی وهاشیان تالان نه کرد که دانیشتوره کانی
 کورد نه بون. هر بو نمونه هموو نه و گوندانهی دهورو
 بهری مهجیدخان که بهیجار درابون به نزار بهگی هار
 نیشمانی روس تالان کران و سووتینران. هیزه کانی
 اعتماد نه لسه لته نه و حیسام نه لده وله له وه که متریان نه کرد.
 نه و سربازانهی له لایه ن سرکرده کانیانه و لغاو نه نه کران له
 همووان زیاتر کرده وی دراندنه و نامرؤفایه تییان لی نه وه
 شایه وه. نه فسه ره نه مسه ویه کان هیندهی تر ناگری تالانی و
 نازاردانی خه لکیان خوش تر نه کرد. هر به هوی نه وه -

شوه کرده وه درنده بیه کان ته شه نه بیان نه کرد. هر نه و
 نه فسه رانه فه رمانیان دا به سربازه کانیان، گونده کانی
 مهجیدخان بسووتینن و دانیشتوره کانیان له ناو بهرن.
 کاتیکیش حسام نه لده وله، ناره زایی خوی به رامبه نه و
 کرده وانه ده ربیری و هه ره شهی له سرؤکی نه فسه ره
 نه مسه ویه کان کرد به وی بی وه ستان تاران له و کرده وه
 درنده بیانه ناگادار بکات، له وه لامدا، سرؤکی نه فسه ره
 نه مسه ویه کان بوی ده رخست که «تاران خوی فه رمانی
 داوه تی ته رو وشک به به که وه له کوردستان بسووتینی و له
 ناو به ریت»^(۵۱).

نه فسه ره ئیرانییه کان خاوه بیان له به گ و خانه کورده کان
 نه سهند به رامبه ره به وهی ده سه لاتیان به سه ر گونده کانیانه وه
 بمینته وه. جگه له مهش کاربه ده ستانی ئیران (۴۰) هزار
 تومنیان وهك غرامه و تعویزی تاوانی کون له کورده کان
 سهند.^(۵۱)

شولز یفسکی له راپور ته کهیدا که له (۱۰) ی کانوونی
 به که می سالی ۱۸۸۰ دا نویسیوتی له وه نه دوی، که له
 رؤژانی راپه رینه که دا چند هزار کوردیک کوزران و زیاتر
 له دووسه گوندیشیان تالان کران و سووتینران.^(۵۲)

له نه نجامی هیرش و پاله په ستوی هیزه کانی ئیرانه وه،
 شیخ عوبه یدوللا هه مزاعا و سرؤکه کورده کانی تر،
 به خویان و هیزه کانیانه وه له ربی شنو و لا جانه وه چوونه

هه ربمی مه رگه وه ره. چوار فه وجی پیاده و (۱۵۰۰) سواره به
 چوار تویه وه، به سه رؤکیه تی سه رتیب ناغا خان و ناسر
 نه لمولک، شونییان که وتن.^(۵۳) له تشرینی دووه مه مدا،
 راپه ریه کان سنووریان بری و چوونه خاکی تورکیا نه وسا
 حکوومه تی شاه، داوای له نه سه ته مبول کرد سه رکرده
 کورده کانی ته سلیم بکات. به ریتانیا و نه مسا،^(۵۴) پشتگیری
 هم داخوایه بیان کرد. بو نمونه هوشیونی بالیوزی
 به ریتانیا له نه سه ته مبول، داوای له کاربه ده ستانی عوسمانی
 کرد «یان خویان سزای عوبه یدوللا بدهن، یاخود ته سلیمی
 ئیرانی بکه ن»^(۵۵).

پاش نه وهی عوبه یدوللا و عه بدولقادر چوونه خاکی
 تورکیا وه، زوربهی سه رؤکی عه شره ته کورده کانی ئیران
 تا عه تی خویان پیشانی شاه دا. به ته نیا عه شره تی مه نگور
 به سه رؤکیه تی هه مزاعا له مه یانا مایه وه و ده ست به برداری
 به ره لهستی کردن نه بوو، نه و عه شره ته ی له سه ره تایی
 راپه رینه که وه له گه ل کاربه ده ستانی ئیراندا نه گه بیسته یه کالآ
 کردنه وه یه کی مام ناوه نندی. شا، هیزیک ی چوار فه وجی
 سواره ی نیزامی به سه رؤکیه تی عه لی خانی نه فشار ناره
 سه ر هم عه شره ته مل نه دهره.

سربازه ئیرانییه کان گونده کانی هه مزاعا غایان ویران کرد.
 گه لیک له کورده کانیان کوشت و به دلیل گرت. به واته ی
 هه وال نووسی هیزه کانی ئیران، هه زاره ها و شتر به باری
 گرانی تالانییه وه له گونده کانی عه شره تی مه نگور به دی
 نه کران.^(۵۶)

هه مزاعا له گه ل چند چه کداریکی کورددا، خوی
 گه یانده ناوچه شاخاوییه کانی سه ر سنووری تورکیا و ئیران و
 له وی که وته خه باتی پارتی زانی.^(۵۷) هه مزاعا شه به یخوونی
 له هیزه پیشره وه کانی ئیران. کردو ترس و له رزی له ناویانا
 بلا و کرده وه.

حه سه ن عه لی خانی موته سه ریفی سنه، بریاری دا
 له ربی فرت و فیله وه هه مزاعا بگریت، سونیدی خواردو
 دهستی بو هه مزاعا دا به قورئاندا و به لینی دایه که نه گه ره له

یژانی جهژندا بیته لای لاقهی نه کریت. هه مزاغای پروای
هو سویندو په یمان دانه کردو له گهل چند سواره یه کی
خویندا رژی جهژن هات بو سنه. به لام مته سه ریف
سوینده کانی خوئی خسته ژیرینی و هه مزاغای سواره کانی
گرت و هه موویانی کوشت و که للهی هه مزاغای به دنیاری
رد بو سه رکدهی گشتی هیزه کانی ئیران.^(۵۸)

عوبه یدوللا پاش ئه وهی راپه رینه کهی سه ری نه گرت، له
تعمدینان. خوئی له باره گاکه یدا قایم کرد.

ئهو درنده یه تییهی هیزه کانی ئیران پیشانی راپه ریوه
کورد کانیان دا، گهلنیک له کورده کانی ناچار کرد سنور
بیرن و په نا بهر نه بهر تورکیا. به واتهی تهسته مبول نریکه
۶۰ - ۷۰ هزار دانیشتوانی ورمی [ته بی نیازی له ورمی و
دهورو بهر کهی بیت - وه رگیر -] ناچار بوون روو بکه نه
تورکیا. نریکهی دوو هزار له وانسه روویان کرده
هه کاری.^(۵۹) هه ر پاش ئه وهش، ژماره یه کی زوری کورد له
ئیرانه وه که وته کوچ کردن.

کاربه دهستانی ئیران بهو نیازهی ریگا له وه بگرن
راپه رینه کهی کورد دووباره نه بیته وه، بریاریان دا کورده کان
په رش و بلاو بکه نه وه. به ته مای. ئه وه بوون کورده کانی
ماکو، سنه، کرمانشاو ناوچه ی تر، رهوانهی شوینی هه ره
دووروو چوئی ئیران بکه ن.^(۶۰)

گهلنیک له وعشرته کوردانهی به چالاکی به شداری
راپه رینه کهی شیخ عوبه یدوللایان کردبوو، ناچار کران واز
له ژیانی کوچه ریتی بهین و دامه زرین. له ته نجامی
تهمه شدا عشرتهی وه که زرزا که له دهورو بهری شنو ته ژیا
بووه ژیر دهسته و ته لقه له گونی ته فشاره کان، تهوانهی
له لایه ن کاربه دهستانی ئیرانه وه بو سه ر به کورد شوپ کردن
پشتگیری نه کران.^(۶۱)

به لام ئه م جوړه کرده وه ناهه موارو پر له زورداریانه،
ریگیان له وه نه بهست راپه رینی تری کورد ته قیته وه. هه ر
له بهر ته مهش حکوومه تی شا، بی وچان داوای له
تهسته مبول و دهوله ته نهوروو پایه کان ته کرد قناعت به وه

بکه ن ته بی شیخ بگریت و له هه موو جوړه جمو جوتیک
بخریت. بو ئه م مه به سه شهش، کولونیل میرزا رهزا خانی
یاوه ری شاو بارون فون لیتنیوری نه مه سی نیردان بو وان.
میرزا رهزاخان که دی کاربه دهستانی تورک پشتی ناگرن
ناچار بوو بگه رینه وه تاران. تهوسا حکوومه تی شا
بیره وه ریبه کی دا به کاربه دهستانی تورک. له و بیره وه ریبه دا به
«که م ته رخمی» تاوان باریان ته کات، تهو که م ته رخمییهی
کورده کان به سه روکایه تی عوبه یدوللا کردیانه بیانوویه ک بو
ئه وهی په لاماری ناوچه کانی ئیران بدن و کورده کانی
ئیرانیش به ده نگیانسه وه بچن و یارمه تییان بدن.^(۶۲) له
(۲۸)ی نایابری سالی ۱۸۸۰د، تهسته مبول وه لامی تهو
بیره وه - ریبه دایه وه. تهسته مبول بو ئه وهی ههستی
دوستایه تی خوئی پیشانی ئیران بدات تهو هه نگاو
هه ولدانانهی خوئی دهست نیشان کرد که بوونه مایه ی
سه رنه که وتی کورده کان: «سویاس بو تهو هه ولدان و
هه نگاو به کارانه - له نامه کهی تهسته مبولدا نووسراوه - که
وایان کرد راپه ریوه کان بویان نه کریت یه کیتی ریزه کانی
خویان پاریزن و له ته نجامدا دوو بهر کهی له ناویانا سه ری
ده رهینا. ته مهش هیرش بردنی هیزه کانی ئیرانی ئاسان تر
کرد.»^(۶۳)

تهسته مبولیش کاربه دهستانی ئیرانیا ن تاوان باری تهو
کرد که ریگیان به کورده کانی ئیران دا، به غداو مووسل و
وان تالان بکه ن و گله یشیان له وه کرد چون کاربه دهستانی
ئیران له وه ختی خویندا گوینیان له ئاست شکاته کانی
تورکیادا داخست.

شای ئیران له وه ته ترسا راپه رینیکی تری کورد ته قیته وه.
له بهر تهو وازی له تاوان بارکردنی تورکیا هیئاو داوای له
موحسین خانی بالئوزی ئیران کرد له تهسته مبول،
سه ربکاته سه ر کاربه دهستانی تورک و وایان لی بکات گفت
بدن ری و شوینیکی وه ها بگرن، ریگا له عبه دلقادر
بیه ستیت جاریکی تر له دووا رژدا په لاماری ناوچه کانی
ئیران بداته وه.^(۶۴) به لام ئه م هه ویره ئوای زور کیشاو

- ۷ - همزه عهبدوللا، شورش...! لاپه‌ره. ۱۲ - ۱۳
- ۸ - کامساراکان، پهلاماردانه‌که‌ی...! لاپه‌ره. ۴۰
- ۹ - همان سرچاوه. لاپه‌ره. ۴۰
- ۱۰ - «corres pendance...! No 5 (1881). p. 47 - ۱۱
ibid., p. 47 - ۱۱
- ۱۲ - ئاف پ ر، ف. «ئەرشینی سەرەکی ۱ - ۱۹، ۱۸۸۰ - ۱۸۸۲، د. ۲۹، ئۆب.
- ۱۳ - «correspondence ...! No 5 (1881).p. 44 - ۱۴
ibid - ۱۴
- ۱۵ - «قه‌ف‌قاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۲۸۴
- ۱۶ - «موورچ»، ۱۹۰۶، ژماره. ۸، لاپه‌ره. ۶
- ۱۸ - «وه‌قت»، ۱۸۸۰، ژماره. ۱۸۶۸
- ۱۸ - «correspondence ...! No 5 (1881). p.32 - ۱۹
- ۱۹ - ویلسنی موبه‌شیری ئەمەریکایی، به‌شیوه‌یه‌کی راست و رهوان باری سەرنجی خوئی دەرئەبیری و ئەلی، دەست خستنه خوینی شیعه‌کانی ئێران کارینکی راست نه‌بوو، «چونکه‌ئو کرده‌وه‌یه ئێرانیه‌کانی لی راست. کرده‌وه‌و هم‌وو هه‌ستیکی دۆستایه‌تی، که‌ئەبوو به‌رامبەر کورده‌کان هه‌بیت، به‌و کرده‌وه‌یه له‌ناو چوو.» p. 112 s.wilson,persian ...;
- ۲۰ - کامساراکان، پهلاماردانه‌که‌ی...! لاپه‌ره. ۱۴
- ۲۱ - همان سرچاوه، لاپه‌ره. ۴۱
- ۲۲ - s.G. wilson, persia...! p. 109
- ۲۳ - «the times», 17. xl. 1880
- ۲۴ - «قه‌ف‌قاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۳۱۷
- ۲۵ - ئاف پ ر، ف. «بیعه‌یه‌ک له...». ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، ئۆب. ۵۲۸. د. ۱۲۰۲، لاپه‌ره. ۱۱۳
- ۲۶ - «correspondence...» No 5 (1881).p. 38 - ۲۷
Ibid., p. 39 - ۲۷
- ۲۸ - پلۆ ق‌دینی کۆنۆلی به‌ریتانیا له‌به‌غدا، هم‌وو ئەو دهنگ و باسانه‌ی بیستوونی، له‌رۆزی (۸)ی تشرینی یه‌که‌مدا به‌گۆشینی بالیوزی گه‌یاندو ئەلی که‌ژماره‌ی ئەو ئاسوورینه‌ی به‌شداری راپه‌رینه‌که‌ی کوردیان کردوو، ئەگاته‌چهند هه‌زار

گفتوگو‌که‌ درێژه‌ی کیشا. ئەمه‌ش سوودینکی زۆری بو عوبه‌یدوللا هه‌بوو. شیخ ئەم هه‌له‌ی له‌ده‌ست نه‌دا. له‌بەر ئەوه‌ هەر که‌ گه‌یشته‌ باره‌گاکه‌ی [واته‌ شه‌مدینان له‌ کوردستانی تورکیا - وه‌رگێڕ] گورج که‌وته‌ ناماده‌ کردنی راپه‌رینکی نوئی. ئەمجاره‌ش که‌وته‌ نامه‌ ناردن بو‌سه‌رۆکه‌ کورده‌کان و داوای لی کردن به‌شداری راپه‌رینه‌ نوینه‌که‌ی بکه‌ن.

په‌راویزه‌کان:

۱ - له‌و رۆژانه‌دا عه‌بدولقادر له‌ئێران ئەو چوار گوندانه‌ی به‌ریوه‌ ئەب‌رد که‌شا به‌ دیاری دابوونی به‌باوکی، دووای شه‌ره‌که‌ی رووسیای تورکیا زوربه‌ی گونده‌کانی سومای، که‌ کوردی سونی مه‌زب بوون، شیخ عوبه‌یدوللایان کرده‌ گه‌وره‌ی خویمان و باج و سه‌رانه‌یان به‌و ئەدا.

۲ - کامساراکان، پهلاماردانه‌که‌ی...! لاپه‌ره. ۳۶

۳ - «corres pendance...! no 5: 1881», p.g

۴ - کامساراکان. پهلاماردانه‌که‌ی...! لاپه‌ره. ۳۷

۵ - خێله‌که‌ی هه‌مزاعا به‌شینک بوو له‌عه‌شرته‌ گه‌وره‌که‌ی به‌لباس. ئەم عه‌شرته‌ له‌ ناوچه‌کانی سه‌ر سنووری عوسمانی و ئێران ئەژیا. له‌به‌رئوه‌ دۆخینکی نیمچه‌ سه‌ربه‌خویمان بو‌دروست بوو بوو. عه‌شره‌تی به‌لباس سوودی له‌ شه‌ره‌کانی نیوان عوسمانی و ئێران ده‌بینی و زستانانی له‌ عوسمانیا ئەب‌رده‌ سه‌رو هاوینانیش ئەچوو شاخه‌کانی ناوچه‌ی ئوشنو و لاهیجان له‌ ئێران و له‌وی کوچ ره‌وی خوئی ئەکرد. پێش شه‌ره‌که‌ی رووسیای عوسمانی، کاربه‌ده‌ستانی به‌غدا هه‌مزاعایان گرتبوو له‌وی به‌ده‌ست به‌ سه‌ری ئەژیا، دووای ئەوه‌ له‌ به‌ندیخانه‌کانی ئەسته‌مبول توندکرا پاش شه‌ره‌که‌ی رووسیای عوسمانی به‌چهند سالیك رینگای درا له‌ به‌غدا بژی. هه‌لی هینا رای کردوو خوئی گه‌یاندوه‌و ناو عه‌شرته‌که‌ی خوئی له‌ئێران و بووه‌وه‌ سه‌رۆکی عه‌شرته‌که‌ (مشاک)، ۱۸۸۰، ژماره‌ ۲۰۳۰.

۶ - ئاف پ ر، ق. «بیعه‌یه‌ک له...». ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، ئۆب.

ئۆب. ۵۲۸، د. ۱۲۰۲، لاپه‌ره. ۱۲ ئۆب

- ۴۴ - کامساراكان، پهلاماردانه كې...! لاپهړه. ۴۳
- ۴۵ - ئاف. پ. ر، ف. «بيعهيهك له...»، ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، ئوب. ۱۲۸، د. ۱۲۰۲، لاپهړه. ۱۰۴
- ۴۶ - «the timesM, 3.x1. 1880 - ۴۷
«correspondence ...! p. 77
- ۴۸ - «وقت»، ۳ - ۲ - ۱۸۸۱
- ۴۹ - ئاف پ ر، ف. «بيعهيهك له...»، ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، /، ئوب. ۵۲۸، د. ۱۲۰۲، لاپهړه. ۹۵، ئوب.
- ۵۰ - ههمان سرچاوه، لاپهړه. ۹۶، ئوب.
- ۵۱ - «correspondence ...! p. 54
- ۵۲ - ئاف پ ر، ف. «بيعهيهك له...»، ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، ئوب، ۵۲۸، د. ۱۲۰۲، لاپهړه. ۱۳۷
- ۵۳ - ههمان سرچاوه، لاپهړه. ۱۱۳، ئوب، (هروهها سېرى: بکه p. 57 «correspondence ...!»
- ۵۲ - «corresponce ...! p. 58
- ۵۵ - ئاف پ ر، ف. «نرشيفى سره كې ۱ - ۹»، ۱۸۸۰ - ۱۸۸۱، ئوب. ۸، د. ۲۹، لاپهړه. ۴۷، ئوب.
- ۵۶ - «correspondence ...! p. 80
- ۵۷ - wilson, persian ..., p. 120
- ۵۸ - ئاف پ ر، ف. «بيعهيهك له...»، ۱۸۷۷ - ۱۸۹۶، ئوب. ۵۲۸، د. ۱۲۰۲، لاپهړه. ۱۹۹ - ۲۰۰
- ۵۹ - «correspondenc ...! p.65
- ۶۰ - «قفقاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۳۰۴
- ۶۱ - ئا. م. كالپوباكين، كورته باسيك دهر باره ى هيزى سويابى ئيران له سالى ۱۸۸۳د، «كهرسته ى جوگرافى و توپوگرافى و احصائى دهر باره ى ئاسيا»، ۱۸۸۳، ژماره. ۴، لاپهړه. ۵۸.
- ۶۲ - «correspondence ...! p. 63
- ۶۳ - ibid
- ۶۴ - ibid
- ۶۵ - ئاف پ ر، ف. «باليوزخانه له...»، ۱۸۸۱، د. ۱۵۶۷، لاپهړه. ۳۱
- ۶۶ - «قفقاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۳۴۳؛ هروهها سېرى «مهگوو ئايهستان»، ۱۸۸۰، ژماره، ۹۸، بکه.
- كميک.
- «corres pondence...! No 5 :1881-p.۳
- ۲۹ - (موورچ)، ۱۹۰۶، ژماره. ۸، لاپهړه. ۱۳
- ۳۰ - سېرى رۆژنامه ى: «قفقاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۲۲۹، بکه.
- ۳۱ - «correspondence...! No 5 (1881). p.38
- ۳۲ - ئهم سيمون ئاغايه - كوردوچكى سيمون چلينگاريان، نكاتى ديدنه نيه كې كلایتون و عوبهيدوللا لهوى بوو. به راي وينسون، ئامانجى سيمون ئاغايه و عوبهيدوللا له گاوره كان له دست دريژى بپاريزيت. به لام چند سرچاوه يه كې باور يى كراو له و رايه دان كه چلينگاريان (نوه ى هاو نيشتمانىكى روس بو)، راويز كرينكى گرننگ و سره كې شيخ عوبهيدوللا بوو له ميانى سياسه تدا. بگره سرچاوه ى وها هه ن. به وهزيرى كاوبارى دهره وه ى شيخ عوبهيدوللا ى دائه نين (ئاف پ ر، ف. «باليوزخانه له...»، ۱۸۸۱، د. لاپهړه. ۲).
- ۳۳ - «correspondence...! No 5, (1881) p.38
- ۳۴ - ibid
- ۳۵ - ئاف پ ر، ف. «نرشيفى سره كې ۵ تا ۲»، ۱۸۸۰، ئوب. ۱۸۱، د. ۱۰۹۵، لاپهړه. ۷۹، ئوب.
- ۳۶ - «دهنگ و باسى په يام نيرى ميرى»، ۱۸۸۰، ژماره. ۲۶۳، «قفقاس»، ۱۸۸۰، ژماره. ۳۱۶
- ۳۷ - «the times», 29.x. 1880
- ۳۸ - ئاف پ ر، ف. «نرشيفى سره كې ۱ - ۹»، ۱۸۸۰ - ۱۸۸۱، ئوب، ۸، د. ۲۹، لاپهړه. ۵
- ۳۹ - «correspondene ...! No 5, p.11
- ۴۰ - ibid .p. 22
- ۴۱ - ل. ك. نهرتامونوف، ئازربايجانى ژووروو، تفليس، ۱۸۹۰، لاپهړه. ۷۵، ۷۸
- ۴۲ - ف. ف. مينورسكى، چند سرنجيك دهر باره ى گه شته كې خانيتى ماكيندا - «زانبارى دهر باره ى ليكولنه وه ى رۆژه لات»، بهرگى ۱، س پ ب، ۱۹۰۹، لاپهړه. ۳۰
- ۴۳ - «مشاك»، ۱۸۸۰، ژماره، ۱۹۹،

انتفاضة الأكراد في إيران بقيادة الشيخ عبيد الله سنة ١٨٨٠

ترجمة د. كاوس قفطان

لخلاص الأكراد هو الثورة. في نهاية رسالته يطلب منه إيصال المشكلة إلى القنصل البريطاني مع بذل الجهد لفهمها. يعترف الشيخ بوجود عشائر كردية تمارس النهب والسلب وإشاعة الفوضى في المنطقة ويتعهد بالقضاء عليهم في حال تسلمه السلطة.

لقد حاول الشيخ وبذل جهده لأستمالة بعض الأسماء الكبيرة إلى حركته، من بينهم عباس ميرزا المطالب بعرش إيران والذي رفض طلبه. وفي أيلول انتشرت الأنتفاضة واحتلت مناطق شاسعة. يعترف مواطن إيراني في رسالة له، بأن المنتفض ليس عشرين ألف مسلح كردي، وإنما كوردستان برمتها. أنضمت معظم العشائر الكردية في إيران إلى الشيخ. بلغ عدد المسلحين حوالي مئة ألف مسلح. وقف الشيخ ضد التعصبات المذهبية ولهذا امر بأعدام أحد رجال الدين السنة عند قيامه بأثارة النعرة المذهبية، ليكون عبرة لغيره.

بعد مدة قصيرة وصلت القوات الكردية إلى أطراف مدينة تبريز. اعترف أحد مراسلي التايمس، بأن هذا الانتصار الكاسح دليل على أن الأكراد يعتبرون الشيخ منقدهم. لقد ترك عدد كبير من الضباط والجنود الأكراد صفوف الجيش الأيراني والتحقوا بقوات الشيخ. لقد امر الشيخ بعدم التعرض للمواطنين وممتلكاتهم وكذلك للأجانب وكان

في بداية آب ١٨٨٠ طلب متصرف ورمي من عبد القادر بن الشيخ عبيد الله جمع الضرائب في منطقة (سوما). فرفض طلبه. فاستغل المتصرف ذلك لبذر الشقاق في المنطقة، ونتيجة تعسف السلطة انتفض حمزة آغا رئيس عشيرة منگور الكبيرة وانضم إلى الشيخ عبيد الله، فقد جاء في تقرير القنصل الروسي في إيران «إن الأكراد الذين يواجهون تعسفاً واستغلالاً فظيعين من السلطات الأيرانية، قرروا الوقوف بوجه السلطة.» ويستمر القنصل قائلاً: «إن أكراد إيران ينضمون إلى الشيخ ويعتبرونه متقدماً.» وفي الشهر نفسه قرر الشيخ إرسال ألف مسلح لمساعدة حمزة آغا. تقرر أن تقوم القوة الرئيسية بقيادة الشيخ عبد القادر وحمزة آغا باحتلال ساوجبلاق وبعد ذلك تبريز. أوعزت إلى قوات أخرى لاحتلال مناطق أخرى. كان الشيخ القائد العام لهذه الحملة. بمجرد دخول قوات الشيخ الحدود الأيرانية انضم إليه أعداد كبيرة من المسلحين الأكراد. لقد جاء في أحد تقارير كاماراكان، بأن أكراد إيران يظهرون إخلاصاً نادراً للشيخ ولقضية الوحدة الكردية. لقد وجه الشيخ رسائل إلى السلطات الأيرانية وإلى الدول الغربية عن طريق بعثاتها السياسية والدينية. في الرسالتين التي وجهها إلى كوهران، المبعوث الديني الأمريكي تتوضح أبعاد الحركة وبواعثها. في رسالته الأولى يوضح حقائق ملموسة عن مدى ظلم وتعسف السلطات الأيرانية، مؤكداً بأن الطريق الوحيد

مخالف يعاقب بشدة .

حاصر القديس الاخر من جيش الغنفضين ، مدينة ورمي .
غياذة عبد القادر ابن الشيخ . إلا ان المدينة استعصت
عليهم . بسبب قرار سكان المدينة ومسؤوليها مقاومة
لمنتفضين . قرر متصرف المدينة ، ربحاً للوقت ، الالتجاء
الى القنصل البريطاني المدعو أبوت . لكي يطلب من الشيخ
تأجيل هجومه على المدينة . اشترك القنصل بسرور في هذه
تمؤامرة مستغلاً ثقة الشيخ به . كتب أبوت في احد تقاريره :
ان الشيخ يرى أن الدولة العثمانية وايران ليستا بقادرتين على
تحكم والقضاء على الفوضى المتفشية في المناطق الكردية
تابعة لهما ، ولهذا فهو مصمم على تأسيس ادارة مستقلة .
وإذا لم تستطيع ادارته القضاء على الفوضى وفرض احترام
القانون ، والحكم بعدالة على جميع الطوائف والأديان فإنه
مستعد ان يمثل امام محكمة دولية .

لقد اظهر أبوت موقفه العدائي بأن امر الآثوريين
المنضمين الى صفوف قوات الشيخ بالانسحاب وحذر
الباحثين من الانضمام الى الشيخ . مع ذلك وافق الشيخ
على قيام أبوت بسفرة في كوردستان للتعرف عن كذب على
الشعب الكردي وامانيه .

بقدر ما كانت القضية بعيدة عن الدولة العثمانية وموجهة
ضد ايران ، كانت مستعدة لمد الشيخ بالمساعدة . لكن
بعدها ظهر أن المسألة ابعده من تقديراتها ومصالحها ، بدأت
تستعد عسكرياً ومالياً لمواجهة الشيخ . طلبت من البنوك
المهمة الرئيسية في وان وارمزوم وطرابزون ومدن اخرى
تخصيص مبالغ كافية للقضايا الحربية . وقامت باستعدادات
عسكرية كاملة وارسلت عسكرية الى مدينة وان وصلت الى
مئة الف مسلح وبدأت باستخدام سياستها التقليدية ، سياسة
فرق تسد بين العشائر الكردية .

اما السلطات الأيرانية فقد قامت باستعدادات عسكرية
هائلة واستعانته بالخبرات الأجنبية واستخدمت ضباطاً
اجانب ، وبخاصة من النمساويين ، وفي الوقت نفسه التجأت
الى روسيا وبريطانيا لتستعين بهما في القضاء على الحركة

الكردية . على الرغم من التناقضات السياسية والمصلحية
بين بريطانيا وروسيا في ايران ، إلا أنهما وفتما معاً ضد
الحركة الكردية . لقد اضطرت حكومة الشاه الى استخدام
جيش الفرسان . هذا الجيش الذي كان يستخدمه في الأيام
العصية فقط . لقد لعب تيمور خان حاكم ماكو الكردي دوراً
مهماً في النضال ضد الشيخ وحسم المعركة . استخدمت
القوات الأيرانية وقوات تيمور خان افطع الوسائل الهجومية
لقمع الحركة الكردية . خصصت مكافأة مالية لكل من يقتل
مقاتل كردي . خلقت هذه الوضعية جواً من الكراهية ضد
الأكراد ، حتى ضد المنضمين منهم الى السلطة . في احدى
المرات قامت السلطة بأعدام جميع الأكراد في وحدة
عسكرية تابعة لها .

هذه الظروف ، واخيراً خيانة الرؤساء الأكراد وتركهم
لصفوف الانتفاضة . اجبروا عبد القادر وحمزة آغا على
الانسحاب . في منطقة (بنيايه) ، اضطرت القوات الكردية
بعد معركة دموية وتكبيدها خسائر فادحة ، الى الانسحاب .
اعترف عبد القادر في رسالة له الى والده بأن السبب الرئيس
للهزيمة هو خيانة الرؤساء الأكراد وانضمامهم الى صفوف
الأعداء . وفي رسالة تالية يذكر أسماء هؤلاء الخونة .

بدأت فترة انسحاب القوات الكردية وهجوم القوات
الأيرانية . وفي هجومها استباحت كل شيء . نهبوا القرى
واحرقوا المزروعات واعتدوا على اعراض النساء . يعترف
احد الدبلوماسيين الروس ، بأن الوف الأكراد قتلوا نتيجة هذه
الانتفاضة ، ومجيت اكثر من مائتي قرية . اضطرت الشيخ
وحمزة آغا الى الانسحاب الى الحدود العثمانية . بذلك
انتهت فترة نضال لكي تبدأ مرة اخرى في المناطق الكردية
ابان الحكم العثماني .

قامت السلطات الأيرانية بأعمال تعسفية لامثيل لها في
المناطق الكردية ، حتى ليكفي القول أن اكثر من ٦٠ - ٧٠٪
من سكان ورمي اضطروا الى ترك منازلهم والتوجه الى
الحدود العثمانية .